

Aspekt podmiotowy duszpasterstwa turystycznego

1. **Duszpasterze turystyczni**
2. **Apostolstwo świeckich na polu turystyki**
 - 2.1 **Zrzeszenia katolików**
3. **Duszpasterstwo wśród pracowników turystyki**

Wskazania ogólne dla duszpasterstwa turystycznego mówią o osobach odpowiedzialnych za duszpasterstwo turystyczne, łączą tę kwestię z ideą Ludu Bożego. Każdy z jego członków, w zależności od swego osobistego powołania i dostępnych możliwości jest odpowiedzialny za jedną z dziedzin wychowania. Każdemu też przypada jakaś część w formacji do turystyki¹. III Światowy Kongres Duszpasterstwa Turystycznego wyraził zdanie, iż cały Kościół, duchowni i świeccy, powinni poczuć się odpowiedzialni za kwestię wolnego czasu oraz turystyki. Okaże się ona nie tylko poprzez znajomość ich znaczenia i wartości, ale podjęcie konkretnych inicjatyw na tym polu².

1. Duszpasterze turystyczni

Wskazania ogólne dla duszpasterstwa turystycznego zalecają, by ogólna formacja duchowieństwa uwzględniała przygotowanie do duszpasterstwa wśród turystów. Sugerują one zarówno teoretyczne zapoznanie się z problemem, jak i odpowiednie praktyczne ćwiczenia³. Konieczne jest uczulenie duchowieństwa na dynamikę zjawiska wolnego czasu i turystyki we współczesnym świecie, zapoznanie z ich chrześcijańskimi walorami oraz moralnymi zagrożeniami jakie niosą one ze sobą. Jak wyraził się Jan Paweł II, duszpasterze winni zostać tak przygotowani, by potrafili przedstawić turystom religijny i etyczny sens życia⁴. Formacja ta ma wyrabiać wśród duchowieństwa nie tylko otwartą postawę na problem, ale gotowość do dialogu z turystami i pracownikami turystyki, umiejętność wsłuchiwanie się w potrzeby niespokojnego „człowieka wolnego czasu”. Winna ich zachęcić, by docierali ze swą posługą do jak najszerzych ich kręgów⁵. Toteż szczególną cechą ich duchowości ma być postawa misyjna, gotowość do posługi poza swoją parafią, wszędzie tam gdzie taka potrzeba.

Z ducha misyjnego wynika aktywna troska o równomierne rozmieszczenie kapłanów, wszędzie tam, gdzie zajdzie potrzeba ich zaangażowania⁶. Wydaje się, że zasada ta dotyczy nie tylko wielkodusznej pomocy w krajach zwanych misyjnymi. Można ją zastosować do sytuacji turystyki. *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* zauważa, iż ów uniwersalny wymiar posługi kapłańskiej trzeba dziś widzieć w bliskim powiązaniu z charakterystycznymi cechami społeczno-kultu-ralnymi współczesnego świata. Należy do nich zbratanie i zbliżenie ludzi „mimo dzielących ich odległości geograficznych” (n.15). Drogą owego zbliżenia a zarazem powszechnym społecznym zjawiskiem cechującym dzisiejszy świat jest turystyka. Kapłani powinni pospieszyć wszędzie tam, gdzie gromadzą się ludzie i gdzie potrzebują ich posługi, choćby była to sytuacja chwilowa, jak w wypadku turystyki⁷.

¹ E. Clarizio, *Christliche Ausbildung zum Tourismus*, w: PI XV, 1977, s.14.

² *Schlussdokument*, w: PI XXI, 1985, s.63, n.16.; por. Johannes Paul II, *Die Werte des Tourismus und der Freizeit*, w: tamże, s.52.

³ Wskazania ogólne dla duszpasterstwa turystycznego, II,3,B,a.

⁴ *Tourismus im Lichte christlicher Werte*, Ansprache in Courmayeur am 7.September 1986, w: *Der Apostolische Stuhl, Vollständige Dokumentation*, Köln und Libreria Editrice Vaticana, 1986, s.667.

⁵ Tamże.

⁶ Jan Paweł II, Adhortacja *Pastores dabo vobis*, z 25 marca 1992r., n.32; *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, z 31 stycznia 1994r., n.15; oba dokumenty komentują soborowy *Dekret o formacji kapłanów*, n.10.

⁷ Tradycja organizowania w systematyczny sposób duszpasterstwa dla grup niemieckojęzycznych istnieje wśród duchowieństwa austriackiego. Księża wyjeżdżają do wczasowych skupisk nad Adriatykiem, Morzem Północnym i Bałtykiem. Służą niedzielną Mszą św., Sakramentem Pokuty itp. Otrzymują wyposażenie ze strony własnej Kurii, mają zabezpieczone mieszkanie i utrzymanie. Zarazem jest to dla okazja do własnego urlopu (por. *Verordnungsblatt der Erzdiözese Salzburg*, np. Bd.

Otwartość na sprawy turystyki wyraża się w życiu kapłanów poprzez podjęcie nowych inicjatyw, wykraczających poza przyjęte zwyczajnie formy duszpasterskie. To zaś wymaga szerokiego spojrzenia na sytuację turysty i turystyki. Jan Paweł II wymieniał jako jedne z ważnych cech współczesnego kapłana jego przystępność, otwartość, życzliwość i gotowość do wychodzenia na przeciw spraw, które nurtują człowieka. Winien on być gotowym do kontaktów z ludźmi w świątyni i poza nią. W ten sposób wzbudzi większe zaufanie i skuteczniej podejmie z nimi „dialog zbawienia”⁸. Wydaje się, że właśnie te cechy kapłana stają się ważne w duszpasterstwie turystycznym. W dużej mierze musi ono otwierać się na ludzi znajdujących się „w drodze”: obcych i nieznajomych. Wymaga więc ono, większej niż w innych wypadkach, otwartości i kontaktowości duszpasterza.

Przygotowanie do duszpasterstwa turystycznego rozpoczyna się w seminarium duchownym⁹. Szczególną rolę odgrywają zajęcia z teologii pastoralnej i praktyki duszpasterskie. Ważne zadanie pełnią tu studia z dziedziny historii ogólnej i historii sztuki, poszerzające wiedzę o kulturze i tradycjach religijnych. Pomagają one we właściwej interpretacji chrześcijańskiego dorobku kulturalnego, z którym spotyka się turysta. Klerycy mogliby podczas praktyk duszpasterskich podejmować oprowadzanie grup turystycznych po chrześcijańskich zabytkach swojej diecezji, zwłaszcza po katedrze, sanktuariach, znanych kościołach bądź diecezjalnym muzeum. W okresie ferii i wakacji cennym dla nich ćwiczeniem jest aktywne włączanie się w organizację pielgrzymek, wakacyjnych rekolekcji młodzieży oraz rozmaitego rodzaju duszpasterskich akcji wakacyjnych (kolonie katolickie, wczaso-rekolekcje dla chorych i dzieci, obozy harcerskie i grupy wycieczkowe itp.)¹⁰.

Przygotowanie duchowieństwa do duszpasterstwa turystycznego jest częścią permanentnej formacji kapłańskiej. Dotyczy ono ogółu duszpasterzy. Każdy z nich w jakimś zakresie spotka się z tą kwestią podczas swej pracy. Droga przygotowania mogą stać się dni studiów duszpasterskich, wykłady, kursy bądź sympozja pastoralne. Postulować należy ukierunkowanie wybranych osób ku specjalnemu zaangażowaniu w duszpasterstwie turystycznym. Swoją rolę winny tu odegrać teologiczne fakultety, tworząc odpowiednie sekcje studiów, bądź inne specjalnie w tym celu założone ośrodki formacji. Przynależenie zmierza w dwóch kierunkach: dogłębnego poznania problematyki nowoczesnej turystyki oraz poznania metod duszpasterstwa i animacji. Korzystną rzeczą jest, by formację tę podejmowali duchowni wspólnie ze świeckimi. W ten sposób lepiej przygotowują się do obopólnej współpracy na polu duszpasterstwa turystycznego¹¹.

W formacji kapłańskiej ważną rolę odgrywa nauka języków obcych¹². W sytuacji umiędzynarodowienia turystyki znajomość języków staje się nieodzownym narzędziem działalności duszpasterskiej. Liczne grupy zagranicznych turystów odwiedzają kościoły. Znajomość języków ułatwi kontakt z nimi i przekazanie ewangelicznych zachęt. Coraz częściej istnieje potrzeba przynajmniej podstawowych posług duszpasterskich księdza dla obcokrajowców.

Szereg wymienianych dotąd dezyderatów wobec kapłanów – duszpasterzy turystycznych, stanowi postulat wobec biskupów odpowiedzialnych za sprawy personalne na terenie swych diecezji. Mianując duszpasterzy w miejscach wczasowych, winni oni uwzględnić w swoich decyzjach przedłożone wymagania odnośnie osobistych cech i umiejętności kierowanych tam kapłanów.

Zwrócić należy uwagę na kształtowanie wśród samych księży umiejętności właściwego wypoczynku. Duszpasterz ma stawać się dla wszystkich wiernych przewodnikiem przez własny przykład. *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* zaleca kapłanom dbałość o własny odpoczynek fizyczny i dobre wypełnienie wolnych chwil, które stanowią dla nich okres szczególnego

55(1972), s. 30; Bd. 64(1981), s.32; Bd. 67(1984), s.51–52, komunikaty w tej sprawie znajdują się w szeregu innych rocznikach). W latach 70-tych w rejonie węgierskiego Balatonu, organizowano Msze św. dla polskich turystów, odprawiane przez polskich księży.

⁸ *List do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki czwartek 1985 roku*, w: *Materiały Homiletyczne*, Kraków 1995, nr 150, s.105.

⁹ Por. *Postulaty I Międzynarodowego Kongresu Duszpasterstwa Turystycznego*, Rzym 4–7 listopada 1970r., w: *Miesięcznik diecezjalny gdański* 15(1971)8–9, s.309, n.5c.

¹⁰ Por. *Verordnungsblatt der Erzdiözese Salzburg*, Bd.78(1978), s.110.

¹¹ WDT II,3,B,b; R.Bleistein, *Theologie der Tourismus–Pastoral*, w: *On The Move*, 9(1979) z.28, s.84.

¹² WDT, tamże; *Wskazania* zalecają popieranie wśród duchowieństwa nauki obcych, języków. Powołują się na soborowy dekret *Christus Dominus*, n.23. por. cyt. *Postulaty I Międzynarodowego Kongresu...*, s.310, n.6b.

duchowego ubogacenia. Każdy z nich posiada słuszne prawo do własnych wakacji¹³. Poświęcenie i duch służby nie pozwalają kapłanowi, ze względu na własny urlop, całkowicie zaniechać pełnienia swych funkcji¹⁴. Także i wówczas ma on czuć się kapłanem i być gotowym do pospieszenia z duszpasterską pomocą, tam gdzie będzie ona potrzebna, np. w niedzielnych posługach, słuchaniu spowiedzi (pierwsze piątki). Zaleca się wszystkim kapłanom podróżującym noszenie przy sobie olejów świętych, by w razie potrzeby śpieszyć z ostatnią posługą¹⁵. Księża z ośrodków miejskich bądź pracujący poza duszpasterstwem powinni być gotowi do wakacyjnego zastępstwa duszpasterzy wiejskich. Może być ono dla nich okazją do odbycia własnego urlopu.

Wskazania ogólne dla duszpasterstwa turystycznego ukazują szczególną rolę w tym duszpasterstwie zakonników, zakonnic i instytutów świeckich¹⁶. Zadanie zakonników jest konsekwencją ich powołania, które polega na służbie dobru całego Kościoła. Kapłani zakonni są również związani z kolegium biskupów¹⁷. Jako duszpasterze winni oni współdziałać w realizacji ogólnych pastoralnych planów. Powołanie zakonne, według cytowanych *Wskazań*, zobowiązuje ich do modlitwy w intencji dzieła duszpasterstwa turystycznego, ale także „nauczania wedle swojej kompetencji” i „udzielania swych środków przekazu”¹⁸. Wiele z zakonów i instytutów świeckich posiada zapisaną w swej regule „mobilitas”. Uzdalnia ich ona szczególnie do duszpasterstwa, które ze swej natury jest duszpasterstwem „w drodze”. Dzięki tej właściwości łatwiej dostosowują się oni do dużej mobilności specyficznej dla turystyki. We *Wskazaniach ogólnych* zwrócono ponadto uwagę na zespołowość działania zakonów i instytutów. Staje się ona poważnym atutem na polu duszpasterstwa turystycznego. Tradycją wielu spośród nich jest prowadzenie domów rekolekcyjnych, konwiktów bądź schronisk dla pielgrzymów. Kultuwując to zadanie mogą wносить ważki wkład w pastoralną posługę na rzecz ruchu turystycznego.

Cytowane *Wskazania* osobno podkreśliły rolę stałych diakonów. Stają się oni nieodzownymi współpracownikami na tym polu. Zadaniem ich przełożonych jest włączanie diakonów zarówno w przygotowawcze szkolenia, jak i konkretne działania w dziedzinie duszpasterstwa turystycznego¹⁹.

2. Apostolstwo świeckich na polu turystyki

Dokumenty dotyczące duszpasterstwa turystycznego wskazują na istotną rolę świeckich katolików. Nadzwyczajny Synod Biskupów, odbyty w 1985 roku, wzywał świeckich, by przepajali ten świat „światłem i życiem Chrystusa”. Pośród rozmaitych obszarów, w których winni oni spełniać swe zadanie, synod wymienił imiennie wolny czas²⁰. Zaangażowanie katolików przejawia się zarówno w dawaniu chrześcijańskiego świadectwa, jak i czynnej współpracy w różnych dziedzinach „apostolstwa turystycznego”²¹. Cytowane *Wskazania ogólne* wymieniają kilka przesłanek dla owego zaangażowania. Chrześcijańskie powołanie rodzące się poprzez fakt Chrztu św. obliguje świeckich, by uświęcali doczesną rzeczywistość. Powinni oni przepajać Bożym duchem ludzkie myślenie, ustawy i zwyczaje. Ich zadaniem jest chrześcijańskie urabianie środowisk związanych z turystyką oraz dawanie ewangelicznego świadectwa w świecie turystyki²².

¹³ Nn. 83,92 i 93; por. KPK 533 §2, 550 §3. DK 20 zobowiązuje do takiego wynagrodzenia kapłanów za ich pracę, by pozwoliło im na „należne i wystarczające wakacje”.

¹⁴ *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, n. 83 i 93. Dokument, pisząc o okresowym tzw. czasie sabatycznym zwraca uwagę, iż: „należy starannie unikać niebezpieczeństwa polegającego na traktowaniu czasu «sabatycznego» jako czasu wakacji lub domagania się go jako należnego prawa”. Jest to czas odmienny od zwykłego corocznego urlopu. Stwierdzenie uprawnia do szerszego wniosku: ponad prawem do urlopu i czasu wolnego stoi potrzeba posługi dla dobra dusz.

¹⁵ WDT II,3,B,e.

¹⁶ II,4.

¹⁷ WDT powołują się na KK 28.

¹⁸ WDT II,4 (powołano się KK 23) oraz II,3,B,c.

¹⁹ II,5.

²⁰ *Schlussdokument der 2.auserordentlichen Bischofssynode*, 10 Dezember 1985, w: *Der Apostolische Stuhl. Vollständige Dokumentation*, Köln und Libreria Editrice Vaticana, 1985, s.1869, n.4.

²¹ WDT II,6 (numer w całości poświęcony jest aktywności świeckich, poniżej odwołujemy się do różnych jego akapitów); por. cyt. *Postulaty I Międzynarodowego Kongresu...*, s.310, n. 6e.

²² WDT przytaczają tu KDK 43, KK 7 i 9 oraz DWCH 2.

Włączeni do tego samego Kościoła, są świeccy współuczestnikami jego pasterskiej misji. Wskazano tu na Sobór Watykański II, który w wielu miejscach wzywa ludzi świeckich, by podejmowali oni współpracę z duszpasterzami. Jego wypowiedzi zachęcają świeckich do wrażliwości na sprawy Kościoła, by byli oni „gotowi zawsze na wezwanie swego pasterza, zaangażować się w sprawy diecezjalne” (DA 10). Bez współdziałania laikatu z hierarchią „Kościół nie jest na prawdę ugruntowany, nie żyje w pełni, ani też nie jest doskonałym znakiem Chrystusa wśród ludzi” (DM 21)²³.

Świeccy żyjąc w świecie, bliżsi są spraw turystyki. Posiadają oni lepszą znajomość tej dziedziny życia: organizacji i problemów turystyki. Toteż mają więcej okazji do apostołstwa na tym polu i mogą czynić to z większą kompetencją. Jak wyraża się soborowy Dekret *Apostolicam actuositatem*: „Tutaj w środowisku... rozrywki czy spotkań towarzyskich mają odpowiedniejszą sposobność wspomagania braci” (DA 13)²⁴. W myśl tego samego dokumentu świeccy winni oddać na usługi Kościoła swoją wiedzę fachową, by w ten sposób usprawnić pracę duszpasterską (DA 10).

Współdziałanie na terenie duszpasterstwa turystycznego przejawia się przez czynny udział świeckich w radach parafialnych działających w miejscowościach turystycznych, bądź innych zespołach pracujących na jego rzecz. Ich zaangażowanie ma przekraczać lokalne środowiska i obejmować teren międzyparafialny, międzydiecezjalny oraz międzynarodowy. We współczesnych czasach nasila się ruch ludnościowy. W związku z tym narastają współzależności między ludźmi różnych regionów (por. DA 10). Istotne miejsce w tym procesie zajmuje turystyka. Stąd też zalecono, by włączać osoby świeckie do struktur duszpasterstwa turystycznego na szczeblu krajowym bądź diecezjalnym. Mogą tam pełnić rolę współpracowników delegatów duszpasterstwa, członków odpowiednich komisji bądź ekspertów²⁵.

Jako żyjący w świecie, świeccy katolicy, włączają się do istniejących licznych organizacji i towarzystw turystycznych. Podejmują się kierowniczych ról w rozmaitych sektorach turystyki, wnosząc wszędzie chrześcijańskie wartości i ewangeliczne zasady życia. Poprzez udział w tychże organizacjach mają oni wiele okazji, by rozpowszechnić znajomość pozytywnych walorów turystyki, ukazując ich ścisły związek z chrześcijaństwem.

Niemalą rolę mają świeccy do spełnienia na polu organizacji samej turystyki, zwłaszcza kształtowania odpowiedniego ustawodawstwa. Przepisy regulujące tę dziedzinę ludzkiego życia, wnosząc odpowiednie zabezpieczenia i nakładając zobowiązania, w znaczny sposób mogą przyczynić się do respektowania ogólnoludzkich i chrześcijańskich zasad. Wymieńmy kilka przykładów: zapis o prawie uczestnictwa dzieci i młodzieży w praktykach religijnych podczas zbiorowego wypoczynku organizowanego przez publiczne instytucje, wymogi etyczne stawiane przy weryfikacji animatorów turystyki (przewodników, organizatorów), uwzględnienie etycznej problematyki w programach wychowania poprzez turystykę²⁶, zabezpieczenie należnych praw pracowników turystyki (dzień świąteczny, odpowiednie ramy czasowe pracy, godziwe wynagrodzenie itp.), wypracowywanie praw chroniących zabytki kultury i przyrodę²⁷.

Równocześnie świeccy sami starają się korzystać dobrze z wczasów, wnosząc w swoje osobiste życie oraz życie swoich rodzin chrześcijańskie wartości. W myśl Soboru Watykańskiego II są oni „powołani i przygotowani do tego, aby rodziły się w nich zawsze coraz obfitsze owoce Ducha”. Wszystkie ich apostołskie przedsięwzięcia a także „wypoczynek ducha i ciała... stają się duchowymi ofiarami, miłymi Bogu przez Jezusa Chrystusa” (KK 34). Chrześcijanie dają świadectwo Ewangelii, zarówno jako przybysze wobec miejscowej ludności, jako współwędrowcy turystycznych szlaków, jak i gospodarze wobec przyjmowanych gości.

²³ Tekst ten przytaczają *Wskazania Ogólne dla duszpasterstwa turystycznego*; wskazują tu ponadto DM 41 oraz DB 30.

²⁴ WDT nawiązując do *Dekretu o apostołstwie świeckich*, wyrażają się następująco: „świeccy w zakresie wczasów bardziej nadają się do wspomagania braci”.

²⁵ WDT I,2; II,3,B; por. DB 27.

²⁶ Np. wnioski z Kongresu Turystyki Polskiej domagają się uchwalenia „Deklaracji o potrzebie etyki w turystyce” (*Turystyka szansą rozwoju kraju, Materiały podstawowe*, Warszawa, 6–8 listopada 1995, s.178).

²⁷ To właśnie w dużej mierze wysiłkom miłośników turystyki zawdzięcza się powstanie ustawodawstwa odnośnie ochrony zabytków materialnych, rezerwatów i parków przyrody.

2.1. Zrzeszenia katolików

Znamienną apostolską rolę na polu turystyki mają do odegrania zrzeszenia katolików świeckich. *Wskazania ogólne dla duszpasterstwa turystycznego* przypominają, iż wszystkie te wspólnoty, zainteresowane turystyką, są prawdziwymi nośnikami zbawczej misji Kościoła, która dotyczy także świata turystyki. Sprawiają one, iż świat ten zostaje doskonalej przeniknięty chrześcijańskimi wartościami²⁸.

Zrzeszenia katolików świeckich stają się miejscem formacji do turystyki uwzględniającej chrześcijańskie walory. Niekiedy uzupełniają niedostatki kościelnej działalności parafii lub diecezji na tym polu²⁹. Znaczącą rolę apostolską pełnią one wobec grup zawodowych związanych z turystyką³⁰. Dla duszpasterstwa turystycznego stanowią istotne wsparcie w podejmowanych inicjatywach. Rozeznając środowisko, wprowadzają duszpasterzy w problemy turystyki, niejednokrotnie torując drogę dla ich poczynąń.

Szczególnym zadaniem tych stowarzyszeń jest wypracowywanie modeli chrześcijańskiej turystyki i animowanie różnych jej form³¹. W świecie przynoszącym rozmaite propozycje wolnego czasu konieczne jest zaprezentowanie chrześcijańskiej oferty jego spędzania. Współczesny świat dostarcza coraz większego bogactwa propozycji wypełniania wolnego czasu. Nie wszystkie jednak cieszą się odpowiednim poziomem, a niekiedy wprost przeczą podstawowym moralnym zasadom chrześcijaństwa. Wiele osób żyje pod silną ich presją. Niekiedy nie zdają sobie sprawy, iż mogą istnieć bogatsze, bardziej wartościowe sposoby wykorzystania wolnego czasu. Toteż nie bez znaczenia jest opracowywanie konkretnych wzorcowych projektów, uwzględniających ewangeliczny porządek wartości. Ich atrakcją powinno być wewnętrzne piękno i bogactwo, zachęcające do wznoszenia się ku wartościom wyższym, zdolnym trwale ubogacić człowieka. W pewnych wypadkach rodzi się wprost potrzeba przeciwstawienia popularnym acz złym modelom wolnego czasu. Celem katolickich stowarzyszeń jest bardziej niż konstruowanie teoretycznych projektów, inicjowanie konkretnych akcji. Tą drogą ukazują one praktycznie jak łączyć chrześcijańskie zasady i wartości z codziennym życiem. Do tego typu działań należy np. organizacja turystyki religijnej i społecznej, inicjowanie pielgrzymek, urządzanie imprez chrześcijańskiej kultury, prowadzenie informacji i wydawanie materiałów służących turystyce religijnej oraz wiele innych tym podobnych. Cenne inicjatywy mogą one wnieść w akcjach na rzecz podnoszenia kultury turystyki, popierania ochrony przyrody bądź zachowania chrześcijańskich zabytków. Do ważnych zadań katolickich stowarzyszeń należy tworzenie zaplecza materialnego, np. domów rekolekcyjnych, hospicjów, urządzeń sportowych. Od nich należałoby oczekiwać jednoczenia inicjatyw rozmaitych środowisk na polu turystyki, jak również skutecznego oddziaływania na rządzących celem kształtowania prawidłowej polityki w tej dziedzinie.

Szczególnym zadaniem katolickich ugrupowań jest tworzenie środowisk, które realizują chrześcijańskie modele w turystyce. Istotne znaczenie ma tu element wspólnego świadectwa, zdolnego skutecznie oddziaływać na świat turystyki, a szczególnie przeciwstawiać się negatywnym zjawiskom. IV Światowy Kongres Duszpasterstwa Turystycznego mówił o potrzebie dania alternatywy wobec masowej turystyki, która byłaby „prawdziwym środkiem rozwoju”³². Działanie grupowe ma większą szansę skupienia znaczniejszych środków materialnych, które ułatwiają propagowanie idei (np. własne ośrodki wczasowe, możliwość wydawania periodyków, dostępność do mediów masowych).

Rolą katolickich zrzeszeń jest spieszenie z pomocą osobom uboższym bądź nie posiadającym dostatecznych środków i możliwości dla skorzystania z dobrodziejstw wolnego czasu³³. Chodzi tu przede wszystkim o rodziny wielodzietne, osoby chore i niepełnosprawne, samotne i w podeszłym wieku, dzieci i młodzież, które nie mają okazji spędzać wakacji z rodziną bądź z innymi zorganizowanymi grupami. Otwierają się na tym polu rozmaite rozwiązania, np. tanie wycieczki,

²⁸ II,3,B.

²⁹ Dokument kończący II Światowy Kongres: *Documento finale*, w: *On The Move* 9(1979) z.28, s.145.

³⁰ Tamże, s.148.

³¹ *List Pastorski Episkopatu Polski o chrześcijańskich walorach turystyki*, Warszawa, 16–18 marca 1995r., n.5.

³² *Schlusserklärung*, w: *PI XXIV*, 1991, s.60, n.18.

³³ Por. cyt. *Documento finale*, s.141.; cyt. *List Pastorski Episkopatu Polsko chrześcijańskich walorach turystyki*, n.5; por. KKK 2166.

pielgrzymki, wczasy-rekolekcje, wczasy rodzinne, wczasy dla chorych i starszych, kolonie, półkolonie i obozy dla dzieci i młodzieży.

Możliwe są rozmaite formy katolickich zrzeszeń. Niektóre z nich przyjmują zaangażowanie w świecie turystyki jako pierwszoplanowe zadanie. Inne traktują tę działalność jako jedno z dodatkowych pól swojego zainteresowania.

W szeregu krajach istnieją bogate doświadczenia w tym względzie. Wymieńmy kilka przykładów z terenu Niemiec³⁴. Istnieje tam Komitet centralny niemieckich katolików – krąg roboczy „wolny czas” w Bonn³⁵, Katolicka robocza-wspólnota wolny czas i turystyka³⁶, Katolicki krąg roboczy wczasów rodzinnych³⁷, Katolicka krajowa wspólnota robocza ds. wypoczynku młodzieży³⁸. Przy tej okazji nadmienimy dwie inne instytucje kościelne będące w dużej mierze dziedziną działania świeckich katolików. Przy niemieckim episkopacie istnieje Katholisches Auslandssekretariat w Bonn³⁹, zajmujący się między innymi dziedziną turystyki. W Neustift k.Brixen (Południowy Tyrol), w 1970 roku, założono turystyczne centrum. Jego zadaniem są studia problemów duszpasterstwa turystycznego, gromadzenie dokumentacji, organizacja kursów i seminariów z tej dziedziny. Wydaje ono periodyk *Neustifter Dokumentation*. Nabrało ono dziś międzynarodowego znaczenia⁴⁰.

W Polsce, po długiej przerwie powojennej, w ostatnich kilkunastu latach odradzają się dopiero i tworzą załączki nowych katolickich organizacji działających na polu wolnego czasu i turystyki. Tu można nadmienić katolickie biura pielgrzymkowe, parafialne koła PTTK, grupy katolickich przewodników. Działają też takie organizacje jak Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół”, Katolickie Stowarzyszenie Sportowe⁴¹, Salezjańska Organizacja Sportowa⁴². W parafiach tworzy się katolickie centra (wzgl. domy) kultury.

Należałoby postulować tworzenie nowych katolickich zrzeszeń o szerszym zasięgu: klubów bądź kół turystycznych i przewodnickich oraz klubów zajmujących się organizacją wolnego czasu i rozrywki. Mogą one istnieć jako samodzielne katolickie zrzeszenia, bądź też włączać się do istniejących już świeckich stowarzyszeń na zasadzie sekcji lub federacji z nimi. Ważnym elementem jest uzyskanie przez tego typu organizacje osobowości prawnej cywilnej i kościelnej. Turystyka jest faktem społecznym i jako taka posiada rozmaite powiązania z publicznym życiem. Statut prawny organizacji zabezpiecza jej działalność oraz ułatwia wystąpienia na publicznym forum. Pomaga również w gromadzeniu koniecznych środków materialnych⁴³.

Wiele innych katolickich grup duszpasterskich, zwłaszcza młodzieżowych, korzysta z dobrodziejstw turystyki, jako znaczącego wychowawczego środka. Widzą w niej drogę kształtowania charakteru, umacniania międzyludzkiej wspólnoty, narzędzie poznania chrześcijańskiej kultury i historii Kościoła (wycieczki poznawcze), szczególnego rodzaju pomoc w wychowaniu do modlitwy (modlitwa na tle przyrody) itp.⁴⁴.

³⁴ Listę kilkudziesięciu organizacji katolickich oraz innych wyznań, jak również świeckich stowarzyszeń ściśle współpracujących z Kościołem, zajmujących się studiami, dokumentacją i praktyką podaje H.W.Opaschowski, *Der Freizeitbereter*, Düsseldorf 1973, s.135–139.

³⁵ *Zentralkomitee der deutschen Katholiken – Arbeitskreis Freizeit*.

³⁶ Por. P.Guntermann, *Katolische Arbeitsgemeinschaft Freizeit und Tourismus*, w: *Menschen unterwegs*, Frankfurt/M 1988, s.253–259.

³⁷ Por. H.Richwien, *Katolischer Arbeitskreis für Familien-Erholung*, tamże, s.268–274.

³⁸ Por. J.Nienhaus, *Bundesarbeitsgemeinschaft katholischer Jugendferienwerke*, tamże, s.275–281.

³⁹ Wydaje cytowane przez nas często zeszyty *Pastoral-Information*, które dokumentują wydarzenia i publikują artykuły związane m.in. z duszpasterstwem wolnego czasu.

⁴⁰ C.Giner, *Tourismuszentrum Neustift*, w: *Menschen unterwegs*, Frankfurt/M 1988, s.260–267.

⁴¹ Por. Biuletyn *Mistrz*, nr 1, maj 1995. Zawiera statut i najistotniejsze informacje.

⁴² Wydaje serię materiałów pod red. M.Barlak i Z.Dziubińskiego cytowanych w bibliografii niniejszej pracy.

⁴³ Stowarzyszenia cywilnie zarejestrowane mogą np. starać się o dofinansowanie działalności z publicznych środków, łatwiej uzyskać im wsparcie od sponsorów. Łatwiej im jest występować z inicjatywami dotyczącymi sektora turystycznego wobec władz publicznych. Co jest ważne w wypadku turystyki, łatwiej mogą uzyskać ubezpieczenia.

⁴⁴ Por. np. F.Blachnicki, *Oaza Nowego Życia I stopnia. Podręcznik dla moderatorów i animatorów*, wyd.4, 1977, cz. A, s. 54–57 i 71–72; *Ecclesia Mater – Mater Ecclesiae. Podręcznik Oazy Nowego Życia III stopnia*, cz. A – ogólna, Światło-Życie 1981, s.12–13.

3. Duszpasterstwo wśród pracowników turystyki

Dokumenty traktujące o duszpasterstwie turystycznym wymieniają rozmaite kategorie osób, które winny zostać objęte pastoralną troską. Lista ta jest ciągle otwarta. Stały rozwój gałęzi turystyki nie pozwala skompletować jej do końca. Rozwija ją dokument kończący II Światowy Kongres Duszpasterstwa Turystycznego. I tak należą do nich pracownicy przemysłu turystycznego, osoby odpowiedzialne we władzach centralnych i lokalnych za turystykę, jak też wolontariusze i osoby angażujące się w turystykę społecznie. Wyszczególniono między innymi dyrektorów przedsiębiorstw zajmujących się turystyką, współpracowników służb turystycznych, właścicieli hoteli, restauracji i ich personel, kierowników rozmaitych stowarzyszeń turystycznych, personel agencji i biur turystycznych, przewodników i instruktorów turystyki oraz centrów sportowych, opiekunów grup kolonijnych dzieci i młodzieży, pomocników pielgrzymek, pomocników pierwszej pomocy lekarskiej, pracowników transportu lądowego, wodnego i powietrznego, obsługę zakładów kąpielowych. Do spisu dołączono publicystów, pracowników reklamy, profesorów uniwersytetów i szkół zajmujących się turystyką, a także członków grup muzycznych i artystów estradowych⁴⁵. Jak widać posłużono się szeroką definicją turystyki. W efekcie pozwoliło to włączyć do egzemplifikacji bardzo szerokie grono. Można uzupełnić nieco szeroką już listę, wyszczególniając członków aktywnie zaangażowanych w towarzystwach turystycznych (górkich, alpinistycznych, motorowych, rowerowych, wodnych), ratowników związanych z turystyką (górkich bądź wodnych), pracowników schronisk, kempingów i innych tego typu obiektów, obsługę kolejek górskich i wyciągów narciarskich, osoby zatrudnione w gastronomii i przemyśle pamiątkarskim pracującym dla turystyki. Nie od rzeczy jest oddzielne wymienienie wychowawców szkolnych organizujących turystykę i wolny czas dla młodzieży⁴⁶.

Tak szeroka egzemplifikacja wskazuje złożoność problemu duszpasterstwa turystycznego. Odzwierciedla się w niej interdyscyplinarność problemów turystyki. Różne kategorie osób wymagają zróżnicowanych rozwiązań duszpasterskich. O konkretach decyduje sytuacja danej grupy osób. Część form duszpasterskich nabierze charakteru duszpasterstw środowisk zawodowych.

Wskazania ogólne dla duszpasterstwa turystycznego zalecają dokładne rozpoznanie sytuacji i potrzeb, zwłaszcza duchowych, pracowników turystyki⁴⁷. Ich duchowy stan jest często zależny od warunków i okoliczności pracy. Wielu z nich pracuje „w drodze”, jest w nieustannym ruchu, w oddaleniu od ośrodków życia religijnego. Obsługując turystyczne grupy, znajdują się oni długi czas poza stałym miejscem pobytu. Pracują w odległych schroniskach bądź ośrodkach turystycznych. Rytm pracy nie uwzględnia dni świątecznych. Ich obowiązki intensyfikują się w okresach niedziel i świąt, w związku z nasilającym się w tym czasie ruchem turystycznym. Specyfika sezonów turystycznych bądź też opieki nad grupami turystycznymi sprawia, iż w wielu wypadkach zburzony jest ich zwykły rytm odpoczynku codziennego i tygodniowego. Praca trwa w godzinach nadliczbowych, nocnych, bez dostatecznego wypoczynku i relaksu. Jej system nie zawsze liczy się z naturalnymi potrzebami organizmu. Ma to być zrekomensowane po sezonie dłuższym odpoczynkiem. Bodźcem do przyjęcia tak nieraz trudnych warunków pracy jest zarobek, możliwy przede wszystkim w okresach nasilonego ruchu turystycznego.

To tylko niektóre charakterystyczne rysy pracy w turystyce. Niosą one ze sobą rozmaite konsekwencje moralne i religijne. Pracownicy turystyki nie zawsze mają możliwość uczestnictwa w życiu religijnym, w normalnym rytmie. Dla wielu z nich sama sytuacja ciągłej zmiany miejsca pobytu nie sprzyja życiu duchowemu, modlitwie bądź skupieniu się nad problemami własnej duszy. Pracując wśród turystów są oni szczególnie narażeni na wpływy ujemnych zjawisk moralnych związanych z ruchem turystycznym. Wielu z nich przebywa długi czas poza własnymi, rodzinnymi środowiskami, które wywierają presję do pewnego stopnia chroniącą przed moralnymi zagrożeniami. W obcym

⁴⁵ WDT II,3,B,e; cyt. *Documento finale*, s.146, n.3; por. cyt. *Schlussklärung*, s.58, nn.9–10. *Documento finale* wymienia pod jednym mianownikiem pracowników turystyki zajmujących się tą sprawą zawodowo jak i społecznie. Nie rozróżnia więc osób, które żyją z turystyki (czerpią zarobek) od pracujących nieodpłatnie. Rzeczywiście w wielu wypadkach ta granica jest płynna. Istotniejszym rozróżnieniem wydaje się rozróżnienie osób czynnie zaangażowanych w organizację turystyki od innych turystów, których można by nazwać konsumentami. O duszpasterstwie tych ostatnich piszemy na innych miejscach.

⁴⁶ Por. E.Clarizio, *Christliche Ausbildung zum Tourismus*, w: PI XV, 1977, s.15.)

⁴⁷ WDT II,3,B,f.

środowisku nacisk ten znika. Dłuższe przebywanie poza domem rodzinnym z natury swej stanowi zagrożenia dla jedności rodziny i małżeństwa. Nie od rzeczy jest uwzględnienie kwestii materialnego zysku. Nowoczesna turystyka przynosi coraz wyższe dochody i staje się dla niejedynej osoby pokusą, dla której porzuca ona inne, wyższe wartości. Zespół wymienionych czynników sprawia, iż grupa pracowników turystyki bywa szczególnie zaniedbana religijnie i moralnie⁴⁸. Splot przyczyn obiektywnych i subiektywnych utrudnia wyczerpującą ocenę ich moralnej odpowiedzialności w tym względzie.

Te same przyczyny sprawiają, iż trudno jest dotrzeć do środowisk pracowników turystyki ze zwyczajną, w tradycyjnym rozumieniu, posługą duszpasterską. Nie może to jednak powodować zaniedbania i odkładania wysiłków w tym kierunku. W tym kontekście bardzo mocno brzmią biblijne wezwania skierowane do pasterzy, by poszukiwali rozproszonych i zaginionych owiec (por. Ez 34,1–16). Sytuację pracowników turystyki da się przyrównać do rozproszenia – oddalenia od zwyczajnych źródeł Słowa i Sakramentów, którego przyczyny leżą w warunkach zewnętrznych. Zagubienie moralne nie tylko jest dalszą konsekwencją sytuacji. Sprawia to, iż tracą oni chrześcijańską orientację życia, ulegają złu i w ten sposób coraz dalej odchodzą od wiary i Kościoła.

Trudna sytuacja religijno-moralna pracowników turystyki domaga się, by znaleźli oni szczególne miejsce w pastoralnej trosce Kościoła i stali się adresatami ewangelizacyjnych wysiłków⁴⁹. Nader słuszne jest wezwanie *Wskazań ogólnych dla duszpasterstwa turystycznego* o organizowanie rozmaitych spotkań z nimi, by uczynić ich stosunki z Kościołem częstszymi. Podczas nich otrzymają oni duchowe wsparcie ze strony Kościoła. Będzie to okazją do przepajania ich życia ewangelicznym duchem. Ich formacja, w myśl wymienionego dokumentu, ma zmierzać przede wszystkim w kierunku kształtowania świadomości odnośnie problemów moralnych związanych z turystyką oraz urabiania etyki zawodowej, w oparciu o chrześcijańskie zasady⁵⁰. Uwzględniając kontekst charakterystycznych zagrożeń religijnych i moralnych, duszpasterstwo stara się umacniać wiarę tych osób tak, by nie tylko nie ustała, ale była zdolna stawić czoła etycznym problemom ujawniającym się szczególnie w świecie turystyki. Ma to więc być wiara żywa, zdolna kształtować wszystkie sytuacje ich życia. Zwrócić trzeba i w tym wypadku uwagę na kształtowanie przekonania, iż wszystkie obowiązki ich życia oraz pracy są realizacją powołania danego przez Boga. Na tej drodze mają oni poszukiwać Królestwa Bożego (por. KDK 43; DA 4; ChL 59).

II Światowy Kongres Duszpasterstwa Turystycznego zaleca, by tworzyć wspólnoty dla osób pracujących w turystyce. Ułatwią one „eklezyjalne życie możliwe dla nich”, pomogą w mocnej moralnej formacji i będą wsparciem w rozpoznawaniu prawdziwych walorów turystyki. W momentach trudnych, gdy zostaną zagrożone ich prawa, wspólnoty te przyczynią się do obrony tychże praw⁵¹.

Duszpasterstwo pracowników turystyki winno mieć stale na uwadze formowanie wśród tej grupy osób świadomych współpracowników apostołskich. I Światowy Kongres Duszpasterstwa Turystycznego zwracał uwagę na konieczność przygotowania działaczy turystycznych: „Kościół musi troszczyć się o wychowanie specjalnych kategorii personelu (agenci, przewodnicy, kierownicy schronisk), który będzie mógł zostać animatorem w sektorach, gdzie się rozwija współczesna turystyka”⁵². Celem tych zabiegów jest nie tyle przygotowywanie i szkolenie pracowników turystyki w ich zawodzie. Należy to do świeckich instytucji. Natomiast duszpasterstwo ma dążyć do takiego kształtowania pracowników turystyki, by stali się oni współodpowiedzialni za duszpasterskie inicjatywy wobec świata turystyki i aktywne wnoszenie weń ewangelicznych wartości. W tymże świecie, jak wyraził się II Światowy Kongres, mają oni „służyć prawom i interesom Kościoła” i „dostarczać turystom informacji o Kościele”⁵³. Ich pozycja w środowisku turystyki, odpowiedzialność za kształty wolnego czasu, szczególnie predestynuje do takich zadań. Działania na tym polu stają się wsparciem wysiłków duszpasterzy i prawdziwym apostołstwem.

⁴⁸ Nie uczyniono w tej dziedzinie szczegółowych badań. Jednakże obserwacja autora pracy każe zauważyć w tym środowisku znaczną liczbę rozbitych małżeństw, alkoholizm i obojętność religijną. Równocześnie jednak, co jest zjawiskiem pozytywnym, ujawnia się często potrzeba odnowy życia.

⁴⁹ Por. cyt. *Documento finale*, s.143, n.3.

⁵⁰ WDT II,3,B,f.

⁵¹ Cyt. *Documento finale*, s.147.

⁵² Cyt. Postulaty I Międzynarodowego Kongresu, s.309, n.5b; por. cyt. *Documento finale*, s.146.

⁵³ *Documento finale*, s.148.

Różne są formy apostolskich oddziaływań pracowników turystyki. Posłużmy się kilkoma przykładami. Od ich postawy zależy w dużej mierze atmosfera poszanowania chrześcijańskich zasad w miejscach wypoczynku (schroniska, hotele), na trasach turystycznych (odniesienie do materialnych zabytków kultury i przyrody)⁵⁴. Oni mogą animować rozmaite formy religijnego i modlitewnego życia w momentach gdy nie ma duszpasterzy, zachęcić do udziału w świątecznej Mszy św., w razie zaistnienia potrzeby, skierować do duszpasterza bądź kapelana turystycznego. Oni na terenie im podległym kolportują prasę i literaturę religijną, przekazują ogłoszenia i zaproszenia lokalnego duszpasterstwa.

Konkretnym sposobem realizacji duszpasterstwa pracowników turystyki jest wiele form znanych w innych duszpasterstwach. Dobrą okazją do ich rozwijania jest dzień wspomnienia świętego patrona⁵⁵, święto danej grupy osób przyjęte w świeckim kalendarzu⁵⁶ bądź uroczystość rocznicowa. Niekiedy organizacje turystyczne posiadają swoje własne miejsca pamiątkowe a nawet kaplice. Wokół nich mają zwyczaj organizować swoje zjazdy. Te same ośrodki mogą stać się miejscami koncentrowania duszpasterskich inicjatyw. Odpowiednim momentem jest okres Bożego Narodzenia, w którym urządza się okolicznościowy opłatek, lub czas wielkanocny (święcone). Inną formą są pielgrzymki, szczególnie do miejsc związanych ze świętymi patronami⁵⁷.

Tego typu spotkania są okazją do Mszy św. w intencji zebranej grupy i całego środowiska, wspólnej modlitwy i okolicznościowego słowa. Słowo to nawiązuje do okoliczności życia i pracy konkretnej grupy pracowników turystycznych, ukazując ją w chrześcijańskim świetle. Niekiedy dokonuje się poświęceń symboli (sztandarów, odznak)⁵⁸ bądź obiektów związanych z turystyką. Uroczystości te sprzyjają skupianiu środowiska pracowników turystyki wokół Chrystusa i Kościoła, budowaniu nie tylko ludzkich, ale chrześcijańskich więzi. Modlitwa a przede wszystkim Eucharystia uświęca ich pracę.

Inną formą są rozmaitego rodzaju rekolekcje i dni skupienia, zwłaszcza w ośrodkach zamkniętych. Służą one intensywnej formacji i religijnemu pogłębieniu ich uczestników. Mogą stać się szczególnie cenną formą kształtowania współpracowników duszpasterskich⁵⁹.

W wielu przypadkach, choćby ze względu na ich rozproszenie, nie da się zebrać pracowników turystyki na wspólne spotkanie. Często więc duszpasterstwo turystyczne polegać będzie na indywidualnych kontaktach duszpasterza i rozmowie z nimi: odwiedzinach w miejscu pracy (schronisko, hotel, dyżurka górskiego pogotowia, stacja wodna itp.) lub w domu. Tu znajduje konkretne zastosowanie wspomniana już wcześniej metoda „duszpasterstwa w drodze”.

Duszpasterstwo pracowników turystyki w ścisłym znaczeniu skierowane jest ku katolikom. Jednakże w myśl cytowanych *Wskazań* należy „rozwijać dialog ze wszystkimi pracownikami turystycznymi, bez względu na to, jaką wyznają religię”⁶⁰. Charakterystyczną cechą turystyki jest przekraczanie granic nie tylko krajów ale wyznań i religii. Stanowi ona miejsce spotkania ludzi z różnych regionów świata i różnych kultur. Duszpasterstwo zatem wchodzi w dialog ze wszystkimi ludźmi dobrej woli, współpracując w realizacji ogólnoludzkich wartości turystyki. Współpraca przyczynia się również do ograniczania na tym obszarze patologicznych zjawisk.

⁵⁴ Obserwacje wykazują np., iż zdecydowana postawa kierownika obiektu turystycznego lub przewodnika grupy zapobiega pijaństwu lub aktom wandalizmu wobec przyrody.

⁵⁵ Św. Krzysztofa – patrona kierowców (25 lipca), św. Bernarda z Menthon – patrona turystów, przewodników i ratowników górskich (16 maja lub 15 czerwca), św. Marty – patronki hotelarzy (29 lipca), bł. Piotra Jerzego Frasattiego – patrona turystów (4 lipca), św. Franciszka – patrona ekologów i troszczących się o ochronę przyrody (4 października) itp.

⁵⁶ Np. Międzynarodowy Dzień Turystyki (27 września), Dzień Ratownika Górskiego (jesienią, data ruchoma).

⁵⁷ Np. coroczna pielgrzymka przewodników na Jasną Górę (w Wielkim Poście); miejscem czci św. Bernarda jest przełęcz Wielki Święty Bernard w Alpach (kaplica, hospicjum); we włoskim Pemoncie znajduje się kilka miejsc związanych z życiem bł. Piotra Jerzego Frasattiego.

⁵⁸ Por. Przemówienie Jana Pawła II w Sitten podczas poświęcenia flagi narciarzy, 17 czerwca 1984 r., w: *Der Apostolische Stuhl, Vollständige Dokumentation*, 1984, Köln und Libreria Editrice Vaticana, s.557.

⁵⁹ Np. w diec. przemyskiej od szeregu lat organizowane są adwentowe dni skupienia dla przewodników, w Krakowie (od 1990r.) wielkopostne rekolekcje turystów. Z okazji wymienionej wyżej pielgrzymki przewodników na Jasną Górę odbywają się rekolekcje dla ściślejszej grupy, formujące animatorów duszpasterstwa.

⁶⁰ WDT II,3,B,f.